

دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی فضای جغرافیایی

سال بیست‌ویکم، شماره‌ی ۷۴
تابستان ۱۴۰۰، صفحات ۳۲-۱۵

*علیرضا نوین^۱

کریم حسین زاده دلیر^۲

محمدرضا پورمحمدی^۳

شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار باززنده سازی بافت‌های تاریخی-فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری (مطالعه موردی: کلان‌شهر تبریز)

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۱/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۹

چکیده

بافت‌های تاریخی و فرهنگی شهرها آثار گران‌بهایی از فرهنگ، دانش معماری و شهرسازی بومی‌اند و به‌عنوان جزئی از هویت اجتماعی هر قوم و کشوری تلقی می‌شوند. این بافت‌ها دارای جاذبه‌های گردشگری متنوعی‌اند که با توجه به پیشینه خود نیازمند احیا و بازآفرینی می‌باشند. از این‌رو هدف این پژوهش شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار باززنده سازی بافت‌های تاریخی-فرهنگی تبریز بر توسعه توریسم شهری بوده است. روش پژوهش کاربردی با ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد که برای جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی-میدانی و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون‌های آماری رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش نیز مسئولان، مدیران و کارشناسان مسائل شهری منطقه ۸ شهرداری و سایر مناطق شهرداری کلان‌شهر تبریز بوده که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۲۰ نفر به‌دست آمده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است مهم‌ترین شاخص‌های باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی تبریز بر توسعه گردشگری شاخص‌های فضایی-عملکردی، اقتصادی و تاریخی-فرهنگی می‌باشد که ضریب تأثیر هرکدام به‌ترتیب ۰/۷۲۰، ۰/۶۱۷ و ۰/۵۰۷ است. همچنین نتایج نشان می‌دهد ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده‌ی بافت، ارتقای موقعیت فرا منطقه‌ای و بین‌المللی بازار، احیای هویت

Email: ebrahim.babapur@gmail.com

*۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرند.

۲- گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تبریز.

۳- گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تبریز.

فرهنگی و تاریخی بافت، تقویت و پویایی حیات مدنی و ایجاد یک مدیریت واحد در بین ارگان‌ها و تقسیم وظایف به صورت افقی بین آن‌ها به منظور جلوگیری از تفرق‌ها از مهم‌ترین تأثیرات باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی تبریز و در راستای دستیابی به توسعه توریسم می‌باشد.

کلید واژه‌ها: باززنده سازی، بافت تاریخی-فرهنگی، توریسم شهری، تبریز.

مقدمه

توریسم، یک شاخه از گردشگری طبیعت است که بر پایه کشف مکان‌ها و فرآیندهای ژئومورفولوژیکی و تأثیرات زیباشناختی آن‌ها در تماس با انسان‌ها شکل گرفته است (Zglobicka-Baran & Zglobicki, 2013: 137). از این رو ماهیت توریسم بر مجموعه‌ای از ویژگی‌های جغرافیایی، زمین‌شناسی، زیست‌محیطی، فرهنگی، میراث باستانی و ایجاد آسایش تأکید دارد (Heggie, 2009: 257). بافت‌های تاریخی شهرهای ما، ظرافت و زیبایی و نیز روح خلاق مردمی، بالأخص هویت را به نمایش می‌گذارند که طی سالیان دراز آن‌ها را بر طبق سنن، فرهنگ و نوع معیشت خود به وجود آورده‌اند (Piran, 2005: 7). از طرفی بافت‌های تاریخی و فرهنگی شهرها آثار گران‌بهایی از فرهنگ، دانش معماری و شهرسازی بومی‌اند و به‌عنوان جزئی از هویت اجتماعی هر قوم و کشوری تلقی می‌شوند. در بافت‌های تاریخی به عناصر مادی یا وجه مادی فرهنگ، یا به‌طور مشخص آنچه که به قول مردم‌شناسان فرهنگ مادی در برابر فرهنگ نامیده می‌شود (آثار مادی و عینی فرهنگ) توجه می‌شود؛ بنابراین مدیریت ترویج و احیای الگوی بافت‌های تاریخی شهرها، مدیریت بخشی از منابع فرهنگی با هدف تعمیق روابط معنوی و ذهنی و نیز هویت بخشی به زندگی شهری است (Taherkhani, 2006: 98). باززنده سازی منظر فرهنگی، روند منسجم و منظمی در راستای احیاء و حفاظت از «هویت فرهنگی و طبیعی» یک مجموعه تاریخی است که تداوم و بازشناسی آن، درک و شناخت ارزش‌های یک سرزمین را تعالی می‌بخشد. مطالعه‌ی تحلیلی، ثبت اطلاعات به‌دست آمده، ارزش‌گذاری و در نهایت حفاظت و مدیریت مراحل باززنده سازی یک اثر تاریخی را شکل می‌دهند. مناظر تاریخی به‌جا مانده از گذشته هر سرزمین، نماد و سمبلی از هویت فرهنگی و تمدن غنی اجداد آن است که هر آینه به زندگی امروز قوم و ملتش معنا می‌بخشد و موجبات تفاخر و عزت آن را فراهم می‌آورد. بدین سبب، هر کوششی در راستای بازنمایی و حفظ آن، در اصل کمکی به بقای فرهنگ و سنت‌های کهن یک سرزمین است (Bemanian et al., 2010: 7). در صورتی که فرآیند باززنده سازی تنها ارزش‌های مادی باشد، بنای مرمت شده پس از مدتی حالت یادگاری و قدیمی یافته و مورد بی‌توجهی یا کم‌توجهی قرار خواهد گرفت. از طرفی اگر تنها ارزش‌های معنوی مد نظر باشد، آنگاه این میراث به اثری تبدیل می‌شود که از خاطرات جمعی و فردی است، اما پس از گذشت مدتی نقشی خاطره‌ای و گنجینه‌ای می‌یابد. لذا لازم است که هم ارزش‌های مادی و هم ارزش‌های معنوی مورد توجه قرار گیرد تا جنبه‌ای روزآمد پیدا کنند (Saadati, 2015: 24). از آنجایی که یک پروژه‌ی باززنده سازی، دارای ابعاد گوناگونی همچون ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، فرهنگی، کالبدی-فضایی، عملکردی و مدیریتی است. گردشگری نیز

به‌عنوان یکی از مهم‌ترین صنایع توسعه پایدار، فرصت بزرگ فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی برای کلان‌شهرها و مادر شهرهای جهانی از جمله کلان‌شهرهای ایران به وجود می‌آورد. همچنین با توجه به اینکه در دهه‌های اخیر اغلب توجهات طرح‌های توسعه‌ی شهری در راستای رونق بخشی به مراکز جدیدی شهری معطوف بوده، لذا محدوده‌ی بافت‌های تاریخی مورد بی‌توجهی واقع شده است؛ بنابراین باید به دنبال راهی برای باززنده سازی بافت‌های تاریخی-فرهنگی و در راستای آن توسعه‌ی توریسم شهری باشیم که در این پژوهش به بررسی این موضوع در منطقه ۸ کلان‌شهر تبریز می‌پردازیم. منطقه ۸ شهرداری تبریز بخش مرکزی شهر را شامل می‌شود که اکثر بافت‌های تاریخی مانند بازار تبریز در آن قرار دارد و با توجه به این‌که همه‌ساله میزبان گردشگران داخلی و خارجی بوده، توجه به تأمین زیرساخت‌های مناسب گردشگری را ضروری می‌سازد.

هدف از این پژوهش تعیین مؤلفه‌های تأثیرگذار ناشی از باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی بر توسعه توریسم شهری و تقویت نقاط قوت این مناطق و از بین بردن ضعف‌ها از طریق راهکارهای اجرایی در منطقه ۸ شهرداری کلان‌شهر تبریز می‌باشد. در این راستا پاسخگویی به سؤال‌های زیر اساس کار می‌باشد:

- ۱- مهم‌ترین مؤلفه‌های باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی کلان‌شهر تبریز در راستای توسعه توریسم کدام‌اند؟
- ۲- بافت تاریخی-فرهنگی تبریز دارای چه امکانات و محدودیت‌هایی در راستای توسعه توریسم می‌باشد؟

پیشینه پژوهش

Ashurt and Tonbridge (2000) در مطالعه خود به گردشگری تاریخی و مدیریت میراث شهر پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که توجه به توجیه گردشگران در جست‌وجوی مکان‌های منحصربه‌فرد، لزوم حفاظت از آثار فرهنگی و تاریخی و توجه به آثار مثبت رونق اقتصادی گردشگری، بسترساز تقویت موضوع گردشگری فرهنگی است. نقش گردشگری فرهنگی در حفاظت از میراث‌های ارزشمند، گسترش روابط بین‌المللی و ارتقای سطح رفاه اجتماعی ساکنان است.

Smith (2007) در پژوهشی به بررسی گردشگری، فرهنگ و بازآفرینی پرداخته است. در این پژوهش آمده است بازآفرینی فرهنگی در بسط دادن مفهوم بازآفرینی تعریف عرصه‌ها و محدوده‌های فرهنگی از اهمیت زیادی می‌تواند برخوردار باشد. بافت تاریخی و درونی شهرها به لحاظ دارا بودن قدمت، میراث کالبدی، زمین‌های مناسب با عملکردهای فرهنگی به‌عنوان مهم‌ترین بستر کالبدی-فضایی بازآفرینی فرهنگی محسوب می‌شود. بدون در نظر گرفتن فرهنگ و اجتماع، دستیابی به پایداری و بازآفرینی یکپارچه، امری غیرممکن تلقی می‌شود. در این نقش، گردشگری به‌عنوان استراتژی اساسی در بازآفرینی فرهنگی مطرح می‌شود.

Zeitlin and Bohr (2011) در مقاله‌ای با عنوان، بررسی اجمالی گردشگری میراث، به توصیف گردشگری میراث پرداخته و بیان می‌کنند که گردشگری میراث نوعی از گردشگری تاریخی و میراث فرهنگی است که شامل رویدادها و جشنواره‌ها و همچنین مکان‌ها و جاذبه‌های مربوط به مردم است که سبک زندگی و سنت مردم را در گذشته نشان

می‌دهد. همچنین این مقاله بیان می‌دارد که توجه به رویکردهای نوین بازسازی و احیای بناها و بافت‌های تاریخی امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد.

Asanloo (2011) در مقاله‌ای با عنوان مرمت شهری و باززنده سازی کانون‌های اجتماعی و آسیب‌شناسی در بافت تاریخی محله‌ی جلفای اصفهان، به بررسی تأثیر اقدامات انجام شده طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ در ارتقا و بهبود تصویر ذهنی است که در ذهن ناظر از محور تاریخی و فرهنگی جلفا شکل گرفته است. در این مقاله بیان می‌شود که مرمت شهری تنها در مجموعه عواملی که سعی در حفظ و بهبود وضعیت کالبدی شهر دارند - تعمیر اثر - خلاصه نمی‌شود، نکته مهم به روز نگه‌داشتن فضای شهری و انطباق آن با رفتار و فعالیت اجتماعی شهروندان در دوران حاضر - معاصر سازی اثر - می‌باشد. آنچه حائز اهمیت است تأثیر این ساماندهی‌ها و مرمت‌ها در محیط به‌منظور حضور مجدد انسان و تقویت ریشه‌ی فعالیت‌های مردمی و اجتماعی در عرصه‌ی فضای شهری و محل است.

Teymouri (2014) در مقاله‌ای با عنوان، عوامل مؤثر بر گردشگری مکان‌های تاریخی شهری نمونه موردی: بازار تاریخی کلان‌شهر تبریز، به بررسی بازار بزرگ تبریز که بزرگ‌ترین بازار مسقف جهان و یکی از مکان‌های تاریخی و تجاری در کشور ایران است و با داشتن شهره‌ای جهانی، قابلیت‌های فراوانی به‌منظور تبدیل شدن به مکانی برای گردشگری در سطح ملی و بین‌المللی دارد را مورد بررسی قرار داده است. بررسی‌ها بیانگر وضعیت متوسط بازار تاریخی تبریز به لحاظ گردشگری است؛ به طوری که با مرتفع کردن ضعف‌ها و از بین بردن تهدیدهای موجود می‌توان کارکرد گردشگری بازار تبریز را به سطح عالی ارتقا داد.

Bahraini (2014) در مقاله‌ای با عنوان، رویکردها و سیاست‌های نوسازی شهری (از بازسازی تا بازآفرینی شهری پایدار)، به بررسی سیر تحول رویکردها و سیاست‌های نوسازی شهری از نخستین اقدامات در چارچوب بازسازی تا بازآفرینی شهری پایدار می‌پردازد. نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر آن هستند که رویکرد یکپارچه، کاربرد مفهوم مشارکت در همکاری بخش‌های خصوصی و دولتی تأکید بر هویت محلی و حس مکان، شهرها به‌عنوان مکان‌های رقابتی، محیط‌هایی به لحاظ اجتماعی همه شمول و به لحاظ اقتصادی شکوفا و عرصه‌های عمومی سرزنده از اهم مؤلفه‌ها و معیارهای بازآفرینی شهری پایدار با اولویت‌پایداری اجتماعی می‌باشند.

Nourian and Fallahzadeh (2015) در مقاله‌ای تحت عنوان، بازآفرینی بافت قدیم شهر آمل مبتنی بر استراتژی توسعه گردشگری و برنامه‌ریزی راهبردی سناریویی، به شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر بازآفرینی بافت قدیم آمل مبتنی بر توسعه گردشگری شهری پرداخته و چارچوب نظری استراتژی توسعه گردشگری ارائه شده است. نتایج حاصل از مبانی نظری نشان می‌دهد که مؤلفه‌های اساسی توسعه گردشگری شامل مؤلفه‌های استراتژیک نظیر کسب‌وکار، رخدادهای خاص، جاذبه‌های کالبدی، خرده‌فروشی و فرهنگ و مؤلفه‌های زیرساختی و امکانات رفاهی پشتیبان نظیر خدمات رفاهی و پذیرایی، حمل‌ونقل و دسترسی و آموزش و اطلاع‌رسانی هستند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که در بافت قدیم آمل، مؤلفه‌های مکانی (نظیر جاذبه‌های تاریخی - مذهبی و فضاهای میزبانی از نمایشگاه و

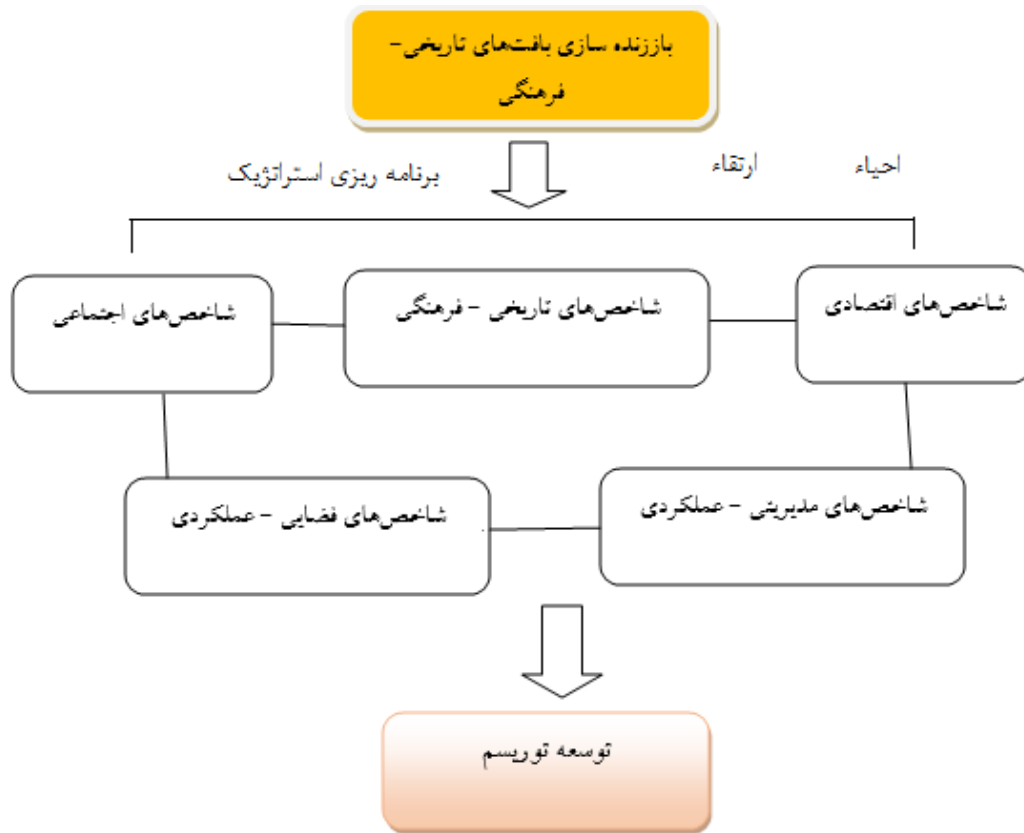
رخدادها)، مؤلفه‌های اقتصادی (نظیر بازار و خرده‌فروشی) و مؤلفه‌های فرهنگی، بیش‌ترین تأثیر را بر توسعه گردشگری آن دارند.

مبانی نظری

فضاهای شهری به‌ویژه، محدوده بافت‌های تاریخی و قدیمی به علت وجود جاذبه‌های نوستالژیک، معماری، فرهنگی و بناهای ارزشمندی که نمادی از شرایط اقتصادی، اعتقادی و اجتماعی آن دوران می‌باشد از مقاصد مهم گردشگری به شمار می‌روند (Kardovani and Mordaghfari, 2010: 20). مراد از بافت، گستره‌ای هم‌پیوند است که با ریخت‌شناسی‌های متفاوت طی دوران حیات شهری در داخل محدوده شهر و یا حاشیه‌ی آن در تداوم با شهر شکل گرفته باشد. این گستره می‌تواند از بناها، مجموعه‌ها، راه‌ها، فضاها، تأسیسات و تجهیزات شهری و یا ترکیبی از آن‌ها تشکیل شده باشد. بافت تاریخی آن بخش از شهر است که قدمتی شصت یا هفتاد ساله داشته و دارای ارزش تاریخی می‌باشد. طرح مسئله بافت تاریخی در ایران به سال‌های اول دهه چهل برمی‌گردد. به دنبال شناخت ارزش‌های تاریخی و هنری آثار به جامانده از گذشته مسئله حفاظت آن‌ها و جلوگیری از دستبردهای زمانه و تخریب ناروای بافت‌های معماری مطرح شد (Kazemi and Abbasi, 2010: 2). بافت‌های تاریخی و فرهنگی شهرها آثار گران‌بهایی از فرهنگ، دانش معماری و شهرسازی بومی‌اند و به‌عنوان جزئی از هویت اجتماعی هر قوم و کشوری تلقی می‌شوند. در بافت‌های تاریخی به عناصر مادی یا وجه مادی فرهنگ، یا به‌طور مشخص آنچه که به قول مردم‌شناسان فرهنگ مادی در برابر فرهنگ نامیده می‌شود (آثار مادی و عینی فرهنگ) توجه می‌شود؛ بنابراین مدیریت ترویج و احیای الگوی بافت‌های تاریخی شهرها، مدیریت بخشی از منابع فرهنگی باهدف تعمیق روابط معنوی و ذهنی و نیز هویت بخشی به زندگی شهری است (Daneshpour and Shiri, 2015: 18). بافت‌های تاریخی- فرهنگی به‌عنوان بخش‌های مهمی از شهر نشان‌دهنده هویت شهرند. بافت‌های کهن و مجموعه‌های تاریخی در یک شهر بر پایه‌ی ارتباط و پیوندی منطقی خلق شده‌اند که این از خصوصیات معماری سنتی ایران است. بافت‌های قدیمی واجد ارزش‌های نادر زیبایی‌شناختی، تداوم خاطرات جمعی، هویت بخشی شهرها و جزیی از سرمایه‌های فرهنگی هستند (Zangiabadi et al., 2015: 132). همچنین بافت‌های سنتی تاریخی، واقعیت انکارناپذیر شهرهایی به شمار می‌روند که واجد پیشینه تاریخی هستند (Habibi, 2006: 55). وجود بافت تاریخی متمایز از سایر بافت‌های شهر بر اهمیت و جذابیت آن شهر می‌افزاید و کل بافت تاریخی شهر را به‌عنوان یک جاذبه مطرح می‌کند. حضور جاذبه‌های گردشگری یکی از مهم‌ترین دلایل مسافرت مردم به یک مقصد خاص است. جاذبه‌های گردشگری به‌عنوان عامل کشش، با توجه به ویژگی‌های خاص و جذابیت‌هایی که دارند، می‌توانند گردشگران را از نقاط و سرزمین‌های دور به سمت خود جذب کنند و هر قدر جاذبه‌های گردشگری متنوع‌تر و منحصر به فردتر و جذاب‌تر باشند از قدرت کشش بالاتری برخوردار خواهند بود و در نتیجه حوزه نفوذ بسیار وسیع‌تری خواهند داشت. امروزه گردشگری نقش قابل توجهی در توسعه و احیای بافت‌های تاریخی در شهرها دارد (Rahnamaei et al., 2011: 87). گردشگری شهری در چارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند. نواحی شهری به علت آن‌که دارای جاذبه‌های تاریخی و

فرهنگی بسیاری می‌باشند، غالباً مقاصد گردشگری محسوب می‌گردند. مهم‌ترین راهبردهای ارتقای جذابیت توسعه گردشگری شهری در بافت‌های تاریخی-فرهنگی در شهرها را می‌توان در احیای ارزش‌های فرهنگی، تاریخ و شیوه زندگی پیشینیان، رویدادها و خاطرات جمعی آن‌ها؛ ایجاد پیوند بین جاذبه‌های فرهنگی از طریق ایجاد گره‌ها و شبکه‌های توسعه گردشگری در شهر؛ احیا و گسترش محورهای فرهنگی و تاریخی و پهنه‌های توسعه گردشگری با در نظر گرفتن موقعیت قرارگیری جاذبه‌ها در نظر گرفت (Aminzadeh and Dadras, 2012: 102). از آنجایی که فضاهای تاریخی-فرهنگی شهرها شواهدی زنده از سنت‌های دیرین و سبک فکری و هنری و شیوه‌های معماری و شهرسازی پدیدآورندگان آن‌ها هستند و از همین رو در زمره نواحی جذاب و مورد توجه مردم جای می‌گیرند و نقش بسیار مهمی در جذب گردشگران و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی دارند. اقتصاد مرکز تاریخی شهر با فعالیت‌های گردشگری شکل می‌گیرد و حیاتی تازه می‌یابد (Azimi et al., 2011: 76)؛ بنابراین گردشگری فعالیتی است که به شیوه‌های گوناگون بر احیا و باززنده سازی بافت‌های تاریخی شهر تأثیر می‌گذارد و دارای اهمیت فراوانی در توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی بافت‌های تاریخی است.

باززنده سازی شهری معاصر تنوعی از موضوعات و مسائل را دربر می‌گیرد و از آنجایی که شهرها در حال تغییر و تحول دائمی هستند، این موضوعات و مسائل نیز تحت تأثیر محرک‌ها و متغیرهای گوناگون درونی و بیرونی به‌طور دائم تغییر می‌یابند (Hosseini Komleh and Sotoudeh Alambaz, 2013: 82). از این‌رو ارائه یک تعریف از مفهوم باززنده سازی شهری به‌طور گریزناپذیری نیازمند یک رویکرد یکپارچه و تحلیل جامع از پویایی و تغییرپذیری شرایط در شهرهای معاصر می‌باشد. باززنده‌سازی شهری به‌منظور بازگرداندن زندگی دوباره به جوامع و اقتصاد شهری و همچنین بهبود بخشیدن به اراضی فرسوده و فعالیت‌های ناکارآمد جاری در آن و ایجاد فرصت‌های نوین و محیط‌زیست بهتر برای نسل‌های بعدی انجام می‌گیرد (Lee and Rhee, 2007: 148-149). در واقع باززنده سازی منظر فرهنگی، روند منجسم و منظمی در راستای احیاء و حفاظت از هویت فرهنگی و طبیعی یک مجموعه تاریخی است که تداوم و بازشناسی آن، درک و شناخت ارزش‌های یک سرزمین را تعالی می‌بخشد. باززنده سازی فرآیندی است که پس از انجام عملیات مرمت، ماندگاری بنا در طول زمان را ضمانت می‌کند. طی فرآیند باززنده‌سازی، همخوان با نیازهای روز جامعه و همگن با هویت و اصالت کهن بنا، کاربرد نوینی به آن اعطا کرده و روح تازه‌ای در کالبد آن می‌دمد. جریان دوباره زندگی در کالبد کهن، ضمانت ماندگاری بیش‌تر بنا را در طی زمان فراهم می‌کند (Saadati, 2015: 21). از آنجایی که گردشگری شهری بر باززنده سازی فضاهای شهری بخصوص بافت‌های تاریخی-فرهنگی تأثیر مثبت دارد و از آنجایی که گردشگری در بردارنده پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و محیطی گوناگون برای فضاهای شهری است، بنابراین می‌توان اذعان داشت که مؤلفه‌های تأثیرگذار باززنده سازی بافت‌های تاریخی-فرهنگی بر توسعه گردشگری را می‌توان از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی وابسته به صنعت گردشگری استخراج کرد.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

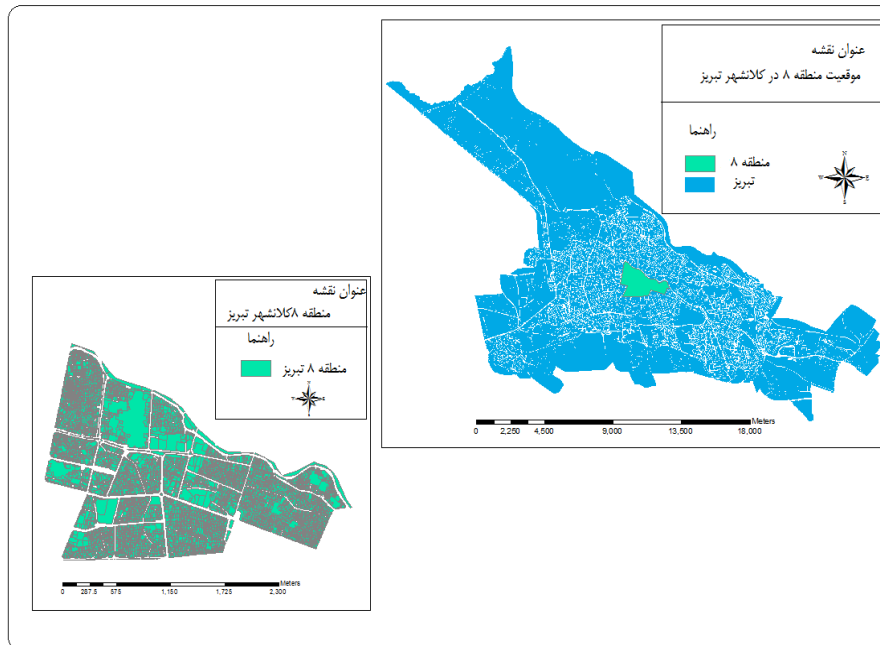
Figure 1: Conceptual model of research

محدوده مورد پژوهش

بافت قدیمی شهر تبریز که عمدتاً در منطقه ۸ شهرداری تبریز واقع شده است به صورت محله‌هایی متمرکز از قشر خاصی از جامعه به لحاظ فرهنگی، قومی و یا مذهبی شکل گرفته است و در مورد بازار تبریز که بخش اعظمی از این منطقه را دربر می‌گیرد می‌توان راسته‌هایی با نوع مشخصی از فعالیت مشاهده کرد. این منطقه با توجه به افزایش روزافزون تقاضای ایجاد مراکز تجاری و تبدیل ساختمان‌های مسکونی به پاساژها با افزایش سفرها مواجه بوده که باعث کمبود فضا و ایجاد ترافیک در این منطقه گشته است. منطقه ۸ تبریز تقریباً در مرکز شهر تبریز واقع شده که با عبور سه شریان درجه یک شهری از این منطقه (خیابان چای کنار، خیابان جمهوری، خیابان امام خمینی) ناحیه مرتبط کننده دیگر مناطق به یکدیگر می‌باشد (شکل ۲) و همه‌روزه بیش از یک میلیون سفر در این منطقه انجام می‌شود. منطقه ۸ شهرداری تبریز با توجه به پتانسیل‌های تاریخی و فرهنگی و اقتصادی همه‌ساله میزبان گردشگران داخلی و خارجی بوده که این امر توجه ویژه به ساختار همگون این منطقه و ایجاد امکانات رفاهی را می‌طلبد. از مراکز تاریخی شهر تبریز به موارد زیر می‌توان اشاره کرد: مسجد کبود یا گوی مسجد (متعلق به نیمه دوم قرن نهم هجری)، ارک علیشاه (یکی از ابنیه کهن و عظیم تبریز و در زمره شاهکارهای معماری اسلامی مربوط به دوره ایلخانی)، مسجد جامع تبریز یا مسجد جمعه، بقعه و مسجد سید حمزه، مقبره الشعرا (مدفن شعرا، فقها و عرفای

بسیاری از جمله اسدی طوسی، خاقانی، شروانی، ظهیر فارابی، قطران تبریزی، همام تبریزی، سلمان ساوجی، قطب‌الدین شیرازی و استاد و شاعر بزرگ شهریار)، بازار تبریز (یکی از زیباترین و بزرگ‌ترین مجموعه بازارهای ایران)، موزه آذربایجان و ... .

شکل ۲: موقعیت جغرافیایی منطقه ۸ شهرداری کلان‌شهر تبریز

Figure 2: Geographical location of District 8 of Tabriz metropolitan municipality

مواد و روش‌ها

روش پژوهش در پژوهش حاضر، از نظر نوع کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات نیز اسنادی-پیمایشی است. در واقع با بررسی ادبیات پژوهش و متون مرتبط با باززنده‌سازی بافت تاریخی-فرهنگی معیارهای مورد نظر استخراج گردیده و سپس با استفاده از شیوه پیمایشی (توزیع پرسشنامه) میزان تأثیر متغیرهای باززنده‌سازی بافت تاریخی-فرهنگی (شکل ۳) بر توسعه توریسم جمع‌آوری و با استفاده از تکنیک‌های تحلیلی آزمون رتبه‌ای فریدمن، آزمون تی تک نمونه‌ای، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر سنجیده شده‌اند. همچنین به منظور سازگاری داده‌ها (پایایی) نیز به دلیل اینکه ضریب آلفای کرونباخ از عمومیت بیش تری برخوردار است، از این روش استفاده نموده که ضریب کل آلفا به دست آمده ۰/۸۲۱ است. لازم به ذکر است که جامعه آماری پژوهش مسئولان، مدیران و کارشناسان مسائل شهری منطقه ۸ شهرداری و سایر مناطق شهرداری کلان‌شهر تبریز (۱۴۰۰ نفر) می‌باشد که حجم نمونه بر اساس مدل کوکران و $p=q=0/5$ و مقدار خطای (d) ۰/۰۶، ۲۲۰ نفر به دست آمده است.

جدول ۱- شاخص‌های مؤثر باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی بر توسعه توریسم شهری

مدیریتی-عملکردی	تاریخی-فرهنگی	اقتصادی	اجتماعی-جمعیتی	فضایی-عملکردی
مدیریت و برنامه‌ریزی خدمات گردشگری در بافت تاریخی	احیای هویت فرهنگی و تاریخی بافت کهن	خودکفایی و پویایی اقتصادی	تقویت مشارکت اجتماعی	ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی بافت
			تقویت و پویایی حیات مدنی در بافت	تأمین دسترسی مناسب به بافت
تشکیل مدیریت یکپارچه محدوده تاریخی	آشنایی با ارزش‌های بومی و فرهنگی	ساماندهی کاربری‌های شهری برای ایجاد ارزش افزوده	افزایش سرمایه‌گذاری در تقویت هویت و خاطره جمعی	ساماندهی کاربری‌های محدود با توجه به نقش و عملکرد آن توسعه حمل‌ونقل عمومی سبز (سازگار با محیط‌زیست)
			حفظ ساکنان اصیل منطقه و جلوگیری از دگرگونی بافت جمعیتی	تأمین نیازهای زندگی امروز در بافت محدود ساختن حرکت سواره شخصی

(Source: Azimi et al., 2012)؛ ۱۳۹۱؛ مأخذ: عظیمی و همکاران،

یافته‌ها و بحث

به منظور سنجش اثرات باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی کلان‌شهر تبریز بر توسعه توریسم از ۲۲۰ نفر از کارشناسان و مسئولان شهری منطقه ۸ شهرداری تبریز پرسشگری به‌عمل آمده که ویژگی‌های آن‌ها بدین شرح می‌باشد. بر اساس جدول (۲) قابل مشاهده است که از کل نمونه آماری پژوهش ۸۱ درصد مرد و ۱۹ درصد زن می‌باشند که از نظر گروه سنی بیش‌تری فراوانی مربوط ۳۵-۴۵ سال با ۴۹ درصد، از نظر تحصیلات بیش‌ترین فراوانی کارشناسی با ۴۳ درصد و از نظر سمت نیز بیش‌ترین فراوانی با ۵۲ درصد مربوط به کارشناس شهری می‌باشد.

جدول ۲- ویژگی‌های نمونه آماری پژوهش

Table 2- Characteristics of the research statistical sample

جنسیت	تعداد	سن	تعداد	تحصیلات	تعداد	سمت	تعداد
مرد	۱۷۸	۲۵-۳۵	۶۳	کاردانی	۲۳	مدیر ارشد	۱۷
			۱۰۸	کارشناسی	۹۵	مدیر میانی	۸۹
زن	۴۲	۴۵-۵۵	۴۹	کارشناسی ارشد	۷۴	کارشناس شهری	۱۱۴
			-	دکتری	۲۸		

تحلیل رگرسیون

رگرسیون خطی یکی از تکنیک‌های پیچیده‌ی آماری است و به دو نوع رگرسیون خطی ساده (دو متغیره) و چند متغیره تقسیم می‌شود. رگرسیون خطی دو متغیره به پیش‌بینی مقدار یک متغیر وابسته بر اساس مقدار یک متغیر مستقل می‌پردازد، اما رگرسیون چند متغیره روشی است برای تحلیل مشارکت جمعی و فردی در یک یا چند متغیر مستقل (X) در یک متغیر وابسته (Y) (Habibpour and Safari, 2009: 480). از آنجایی که وظیفه اساسی علم پیش‌بینی یا تبیین پدیده‌هاست (Curlinger, 1998: 10)، بنابراین بر مطالعاتی که بر پیش‌بینی و تبیین ناظرند، تحلیل رگرسیون می‌تواند نقش بازی کند. با توجه به R یا ضریب همبستگی چندگانه موجود در معادله در جدول زیر می‌توان گفت که بین متغیرها همبستگی قوی وجود دارد.

R Square یا ضریب تعیین به مجذور ضریب همبستگی تعیین گفته می‌شود که میزان تبیین واریانس و تغییرات متغیر وابسته توسط مجموعه متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد. مقدار این ضریب نیز بین صفر تا ۱ متغیر است که هر چه به سمت ۱ میل کند، نشان از آن دارد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند مقدار زیادی از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند و برعکس هر چه به صفر نزدیک تر باشد، دلالت بر نقش کم متغیرهای مستقل در تبیین واریانس متغیر وابسته دارد. با توجه به مطالب مذکور مقدار ضریب تعیین در معادله حاضر قابل قبول است، زیرا به راحتی میزان واریانس متغیر وابسته را مشخص می‌سازد و از طرفی با توجه به مقدار آن است که می‌توان ادعا کرد که تا حدود زیادی قادر به تبیین واریانس متغیر وابسته است.

Adjusted R Square یا ضریب تعدیل شده در جدول (۳) بیان می‌دارد که ۵ متغیر مورد بررسی در این مدل برای سنجش اثرات باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی بر توسعه توریسم شهری مناسب است. مثلاً مقدار ضریب تعدیل شده در عامل فضایی-عملکردی ۹۴ درصد از توسعه توریسم شهری را تبیین می‌کند و مابقی این تغییرات که به مجذور کمیت خطا معروف است حاصل عوامل خارج از مدل است.

جدول ۳- خلاصه آماره‌های مربوط به برازش مدل

Table 3- Summary of model fitting statistics

Durbin-Watson	Adjusted R Square	R Square	R	Model
۱/۳۰۹	۰/۶۵۲	۰/۶۵۵	۰/۸۱۲	اقتصادی
	۰/۹۰۵	۰/۹۰۷	۰/۹۴۱	فضایی-عملکردی
	۰/۶۱۴	۰/۶۱۶	۰/۷۹۱	تاریخی-فرهنگی
	۰/۴۴۲	۰/۴۴۴	۰/۶۸۸	مدیریتی-عملکردی
	۰/۳۸۲	۰/۳۸۴	۰/۶۱۹	اجتماعی-جمعیتی

جدول ۴- ضرایب تأثیر رگرسیونی باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی تبریز بر توسعه توریسم

Table 4- Coefficients of regression effect of revitalization of historical-cultural context of Tabriz on tourism development

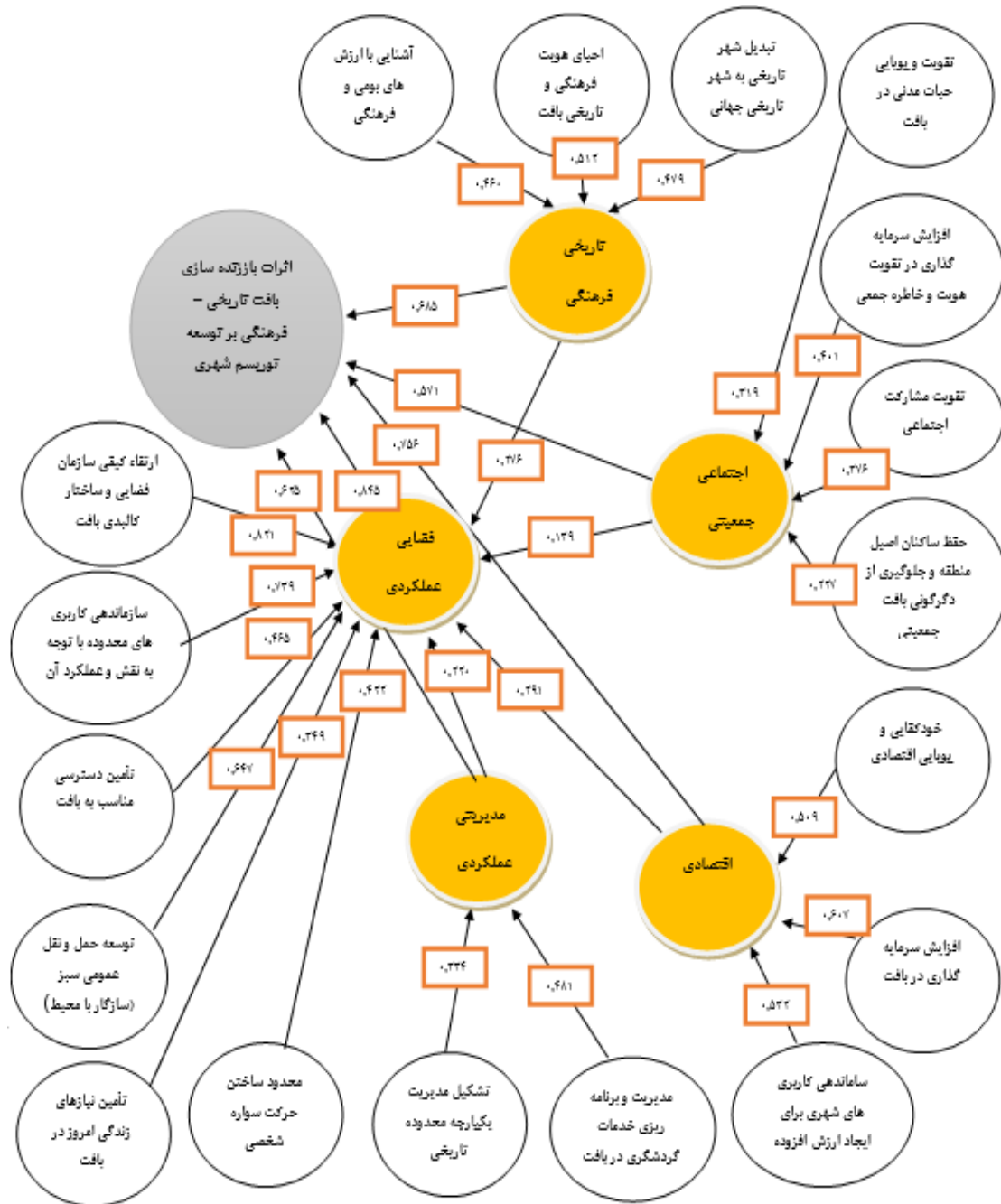
Model	F	Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients	Sig.
		B	Beta	
Constant		۱/۷۷۹		۰/۰۰۰
اقتصادی	۳۳۳/۳۱۲	۰/۴۳۸	۰/۶۱۷	۰/۰۰۰
فضایی - عملکردی	۲۲۲/۳۴۵	۰/۵۸۸	۰/۷۲۰	۰/۰۰۰
تاریخی - فرهنگی	۳۲۱/۴۳۳	۰/۳۹۶	۰/۵۰۷	۰/۰۰۰
مدیریتی - عملکردی	۳۵۶/۲۲۱	۰/۳۱۷	۰/۴۱۸	۰/۰۰۰
اجتماعی - جمعیتی	۴۱۷/۳۶۵	۰/۲۱۱	۰/۳۵۱	۰/۰۰۰

جدول (۴) نتایج مربوط به ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیر مستقل باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی در توسعه توریسم شهری را نشان می‌دهد. ضریب بتای ۰/۷۲۰ متغیر فضایی-عملکردی نشان می‌دهد که تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر فضایی-عملکردی باعث تغییر ۰/۷۲۰ انحراف استاندارد در توسعه‌ی توریسم شهری می‌شود. از طرف دیگر متغیرهای اقتصادی با ضریب بتای ۰/۶۱۷ و تاریخی-فرهنگی با بتای ۰/۵۰۷ می‌توانند بیش‌ترین تأثیر را در توسعه‌ی توریسم شهری بر اساس باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی داشته باشند. مقادیر به‌دست آمده F که در سطح خطاهای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنی‌دار است، نشان می‌دهد متغیرهای مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادرند به خوبی میزان تغییرات واریانس توسعه توریسم شهری را توضیح دهند. به عبارتی مدل رگرسیونی پژوهش مناسب می‌باشد.

آزمون تحلیل مسیر

این آزمون میزان تأثیر مستقیم متغیرهای مستقل بر توسعه توریسم شهری بر اثر باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی را نشان می‌دهد. موضوعی که در اجرای روش تحلیل رگرسیون مطرح است این است که در این تحلیل ما فقط می‌توانیم تأثیر مستقیم هر یک از متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته را پیش‌بینی کنیم و امکان بررسی و شناسایی تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته فراهم نیست. برای رفع چنین مشکلی از روش تحلیل مسیر استفاده می‌کنیم. روش تحلیل مسیر تعمیم‌یافته‌ترین روش رگرسیون چند متغیره با تدوین مدل‌های علی است (Hooman, 2005: 45, quoted by Pourahmad and Zarei). برای تحلیل در اولین قدم همه متغیرهای مستقل و وابسته و همه روابط امکان‌پذیر بین آن‌ها و متغیرهای خطا در نظر گرفته شده بود اما با توجه به معنادار نبودن تعدادی از همبستگی در سطح معناداری ۰/۰۵ درصد و برازش نامناسب مدل، جهت اصلاح مدل همبستگی‌ها و پراکنش‌های بی‌معنی حذف شد. در پژوهش حاضر با توجه به نتایج بدست آمده عامل فضایی-عملکردی را به عنوان متغیر وابسته میانی در نظر گرفته‌ایم. البته باید توجه داشته باشیم که عامل فضایی-عملکردی خود به عنوان یک متغیر مستقل نیز عمل می‌کند، اما با توجه به میزان تأثیر این عامل بر توسعه‌ی توریسم شهری طبق نتایج رگرسیون چند

متغیره، بنابراین در روش تحلیل مسیر از این عامل به‌عنوان متغیر وابسته میانی استفاده شده است. شکل زیر مدل طراحی شده روش تحلیل مسیر را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از مدل تحلیل مسیر (شکل ۳) نشان می‌دهد که بیش‌ترین تأثیر مستقیم باززنده‌سازی بافت تاریخی-فرهنگی کلان‌شهر تبریز بر توسعه توریسم مربوط به شاخص‌های فضایی-عملکردی و اقتصادی می‌باشد که ارزش آن‌ها ۰/۸۴۵ و ۰/۷۵۶ بوده است.

شکل ۳: تحلیل مسیر اثرات باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی بر توسعه توریسم شهری

Figure 3: Path analysis of the effects of revitalizing the historical-cultural context on the development of urban tourism

تحلیل و توان سنجی محدوده تاریخی-فرهنگی کلان‌شهر تبریز پس از معرفی و شناسایی مؤلفه‌های مؤثر باززنده‌سازی بافت تاریخی-فرهنگی کلان‌شهر تبریز در راستای توسعه گردشگری بر اساس مؤلفه‌های مورد مطالعه، به تفکیک شاخص‌ها و مؤلفه‌ها محدودیت‌ها و امکانات در جدول (۵) ارائه شده‌اند.

جدول ۵- تحلیل و بررسی امکانات و محدودیت‌های بافت تاریخی-فرهنگی تبریز

Table 5- Analysis of the possibilities and limitations of the historical-cultural context of Tabriz

شاخص‌ها	امکانات	محدودیت‌ها
فضایی - عملکردی	استقرار کاربری‌های منطقه‌ای در سطح محدوده با تنوع کارکردی در زمینه‌های فرهنگی، گردشگری، اقتصادی و حکومتی؛ وجود راسته‌ها، محورها و پهنه‌های عملکردی فعال در سطح محدوده؛ وجود خطوط اتوبوس‌رانی گسترده در محدوده؛ بالاترین امکان دسترسی از دیگر نقاط شهر، به علت موقعیت کانونی محدوده.	توسعه فعالیت‌های کارگاهی و انبارداری در محدوده؛ تسلط فعالیت‌های خرده‌فروشی در میان کاربری‌های منطقه‌ای؛ فقدان فعالیت در شب؛ تسلط و تراکم حرکت سواره؛ کمبود شدید پارکینگ و بارانداز؛ دشواری حرکت پیاده و نامناسب بودن مبلمان و اثاث شهری (نبود و نامناسب بودن توقفگاه‌ها).
مدیریتی - عملکردی	سطح آگاهی بالای مدیران و برنامه‌ریزان و تلاش برای واحدسازی تصمیم‌گیری‌ها و طرح‌ها.	عدم همکاری متناسب نهادها و تشکل‌های مردمی با سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و استقلال آن‌ها.
اقتصادی	حضور بازار در محدوده و اهمیت آن در سطح شهر؛ فرا منطقه‌ای بودن بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی محدوده؛ وجود بازار تاریخی شهر تبریز (ثبت‌شده در آثار جهانی).	وجود مشاغل کاذب، خرده‌فروشی‌ها و واحدهای اقتصادی ناسازگار با هویت محدوده؛ استفاده نکردن از فرصت‌های اقتصادی در بخش صنعت گردشگری با توجه به پتانسیل‌های بالای فرهنگی و تاریخی منطقه؛ عدم وجود مراکز تأمین نیازهای خاص گردشگران و جهانگردان.
اجتماعی - جمعیتی	وجود NGO های مختلف و فعال در بافت؛ حضور ساکنان اصیل در برخی از محله‌های قدیمی و آشنایی آن‌ها با پیشینه تاریخی بافت.	عدم امنیت اجتماعی در بافت بویژه در ساعات شب؛ جایجایی ساکنان قدیمی بافت به سایر نقاط و جایگزینی مهاجران کم درآمد با طبقات اجتماعی پایین و عدم آشنایی آن‌ها با تاریخ و فرهنگ بافت.
تاریخی - فرهنگی	غناي فرهنگی-تاریخی بافت؛ دارا بودن ارزش‌های تاریخی، عناصر یادمانی و فرهنگی و خاطره جمعی؛ وجود بناها، بدنه‌ها، دروازه‌ها، محورها و محدوده‌های ارزشمند تاریخی همراه با بقایای عرصه‌های عمومی و فضاهای جمعی بر جای مانده از گذشته با خاطرات جمعی.	از بین رفتن ویژگی‌های بصری کانون‌های قدیمی؛ ایجاد الحاقات متضاد و نامناسب بر روی بناها؛ نامتجانس بودن بسیاری از ساخت و سازهای جدید با محیط و اغتشاش در سیما و منظر شهری.

تدوین اهداف و ارائه راهبردها و سیاست‌های باززنده‌سازی بافت تاریخی-فرهنگی تبریز با رویکرد توسعه گردشگری

با توجه به امکانات و مشکلات محدوده تاریخی-فرهنگی تبریز و اهمیت توسعه گردشگری در این محدوده به عنوان اساسی‌ترین راهکار احیای بافت تاریخی، اهداف و راهبردهای باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی تبریز با

رویکرد توسعه گردشگری و به تفکیک مؤلفه‌های مؤثر با استناد به نظر مسئولان و کارشناسان شهری، بازدیدهای میدانی و مطالعات اسنادی در جدول (۶) ارائه شده است.

جدول ۶- اهداف، راهبردها و سیاست‌های باززنده سازی بافت تاریخی تبریز با رویکرد گردشگری

Table 6- Objectives, strategies and policies for the revitalization of the historical context of Tabriz with a tourism approach

شاخص‌ها	اهداف کلی	اهداف فرعی	راهبردها
فضایی-عملکردی	ارتقاء کیفیت سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده بافت	تأمین دسترسی مناسب به بافت؛ سازماندهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن؛ پالایش کاربری‌های ناسازگار و مغایر با شأن و اعتبار بافت تاریخی؛ استفاده چند عملکردی از فضاهای بارز.	تقویت فعالیت‌های مناسب با شأن و اعتبار بافت تاریخی با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری و تاریخی؛ تحول در ساختار عملکردی با تأکید بر نقش تاریخی؛ تقویت کیفی و کمی تسهیلات فرهنگی و گردشگری، ایجاد پهنه‌های شاخص گردشگری، فرهنگی و تفریحی، بازآفرینی راسته‌ها و یادمان‌های خاطره‌انگیز عملکردی؛ اختلاط کاربری‌های سازگار (فرهنگی، تجاری، حکومتی، گردشگری، تاریخی)، اعطای کارکرد جدید در توافق با ماهیت بنا و فضا؛ افزایش نفوذپذیری به بافت؛ اولویت دهی برای حرکت عابر پیاده و دوچرخه.
مدیریتی-عملکردی	یکپارچه‌سازی مدیریت بافت	شکل‌گیری مدیریت واحد بین نهادهای مردمی و ارگان‌های دولتی	ایجاد یک مدیریت واحد در بین ارگان‌ها و تقسیم وظایف بصورت افقی بین آن‌ها به منظور جلوگیری از تفرق‌ها.
اقتصادی	ارتقای موقعیت فرا منطقه‌ای و بین‌المللی بازار نوسازی مراکز تجاری.	اشتغال‌زایی و افزایش تعداد شاغلان در محدوده‌های تاریخی و جاذب گردشگر؛ تدوین امتیازات تشویقی برای سرمایه‌گذاری در نوسازی بناها و محلات فرسوده و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی.	واگذاری و آماده سازی ساختمان‌های تاریخی برای فعالیت‌های گردشگری؛ احیاء و رونق صنایع دستی، مشاغل سنتی و پخت غذاهای سنتی و محلی؛ ساماندهی بازار به عنوان مهم‌ترین کانون تجاری و گردشگری و حذف مشاغل کاذب.
اجتماعی-جمعیتی	تقویت و پویایی حیات مدنی در بافت و افزایش سرمایه‌گذاری در تقویت هویت و خاطره جمعی	اعطای امتیازاتی برای ساکنان قدیمی بافت برای حفظ اصالت اجتماعی بافت؛ برنامه‌ریزی دقیق و اصولی برای تأمین زیرساخت‌های بافت برای حفظ ساکنان و جذب گردشگر؛ تقویت مشارکت اجتماعی در برنامه‌های باززنده سازی؛ افزایش امنیت بخصوص در ساعات شب.	ارتقای کیفیت سطح زندگی در محلات و امروزی سازی خدمات و زیرساخت‌های شهری؛ افزایش نظارت اجتماعی و ساماندهی فضاهای جرم خیز و ایجاد نورپردازی مناسب در ساعات شب؛ بسترسازی برای افزایش تعاملات اجتماعی و تقویت مراکز محلات از طریق افزایش فضاهای عمومی؛ افزایش حس خویش‌نمایی بین ساکنان از طریق احیاء فرهنگ و سنن بومی و یادگاری‌های تاریخی؛ تقویت حس تعلق به مکان در ساکنان.
تاریخی-فرهنگی	احیاء هویت فرهنگی و تاریخی بافت	تبدیل شهر تاریخی به شهر تاریخی جهانی؛ احیاء هنرها و سنن بومی و تاریخی و برنامه‌های فرهنگی و تفریحی؛ توسعه گردشگری تاریخی و میراثی	توسعه‌ی انواع برنامه‌ها و مراکز فرهنگی و هنری و احیاء صنایع دستی؛ تلاش برای ثبت بناها یا بافت در میراث یونسکو به عنوان میراث فرهنگی؛ ایجاد تبلیغات مناسب در آشنایی گردشگران با ارزش‌های تاریخی و فرهنگی بافت؛ آموزش و آشنایی ساکنان بافت و جامعه میزبان با ارزش‌های بومی.

نتیجه‌گیری

امروزه در بسیاری از کشورهای پیشرفته در جهان، مراکز شهری، رابطه تنگاتنگی با کارکردهای فرهنگی و هنری، گذران اوقات فراغت، گردشگری و ... دارند و به دلیل آن‌که معمولاً دارای شرایط مناسب کالبدی-فضایی که در ارتباط با حیات شهری و تعاملات اجتماعی شهروندان اهمیت می‌یابند، به عنوان یک مجموعه غنی شهری تلقی می‌گردند. از طرفی بخش تاریخی-فرهنگی در اکثر نقاط جهان با توجه به پیشینه‌ی خود در حال تخریب بوده‌اند که این امر ضرورت احیا و باززنده سازی این بافت‌ها را نمایان می‌سازد. برای احیا و به روز نمودن بافت‌های تاریخی، باید علاوه بر پاسخگویی نیازهای مردم و زندگی روزمره، رجوع معنی‌داری به هویت تاریخی بافت شود؛ بنابراین با توجه به اهمیت موضوع در این پژوهش به دنبال شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار باززنده سازی بافت تاریخی-فرهنگی تبریز در بهبود و ارتقای بافت مورد مطالعه و توسعه‌ی گردشگری می‌باشیم. نتایج و یافته‌های پژوهش بر اساس مدل تحلیل مسیر حاکی از آن است که مهم‌ترین سیاست باززنده سازی بافت مورد مطالعه در راستای توسعه گردشگری سیاست فضایی-عملکردی (با ضریب ۰/۸۴۵) می‌باشد که در این حیطه ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده بافت؛ سازماندهی کاربری‌های بافت مذکور با توجه به نقش و عملکرد آنها؛ تأمین دسترسی مناسب به بافت به ترتیب با ضریب ۰/۸۲۱، ۰/۷۲۹ و ۰/۶۴۷ دارای بیش‌ترین تأثیر می‌باشند. در مورد سیاست فضایی-عملکردی در بافت فعلی می‌توان اذعان داشت و با توجه به برنامه‌ریزی‌های نادرست و نامنظم مانند خیابان کشی-های نادرست بجای استفاده از محورهای پیاده‌روی، تدوین و ایجاد انواع کاربری‌های اداری در بافت و افزایش ترافیک و عبور و مرور و افزایش تراکم فروشی، نیاز به برنامه‌ریزی مناسب در معیارهای این سیاست در راستای باززنده‌سازی بافت مورد مطالعه و توسعه توریسم می‌باشد. دومین اولویت در راستای باززنده‌سازی بافت و توسعه توریسم، سیاست اقتصادی (با ضریب ۰/۷۵۶) می‌باشد که در این حیطه افزایش سرمایه‌گذاری در بافت؛ ساماندهی کاربری‌های شهری برای ایجاد ارزش افزوده؛ و خودکفایی و پویایی اقتصادی به ترتیب با ضریب ۰/۶۰۷، ۰/۵۳۲ و ۰/۵۰۹ دارای بیش‌ترین تأثیر می‌باشند. در این مورد می‌توان گفت که عدم سرمایه‌گذاری مناسب به منظور حفظ میراث فرهنگی و توجه سودجویانه به این میراث مانند احداث پارکینگ در محدوده ارگ علیشاه نیاز به برنامه‌ریزی اقتصادی مناسب را ضروری می‌سازد. سومین اولویت باززنده‌سازی بافت مورد مطالعه سیاست تاریخی-فرهنگی (با ضریب ۰/۶۸۵) می‌باشد که در این حیطه احیای هویت فرهنگی و تاریخی بافت؛ تبدیل شهر تاریخی به شهر تاریخی جهانی؛ و آشنایی با ارزش‌های بومی و فرهنگی به ترتیب با ضریب ۰/۵۱۲، ۰/۴۷۹ و ۰/۴۶۰؛ دارای بیش‌ترین تأثیر می‌باشند. در این مورد نیز می‌توان عنوان کرد که عدم استفاده از متخصصان در امر احیای میراث فرهنگی در محدوده بافت مورد مطالعه، موجبات تخریب این بناها را شکل داده است. این سیاست‌ها از طریق مؤلفه‌های زیر باعث باززنده‌سازی و توسعه بافت و از طریق آن توسعه توریسم می‌گردد: ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده بافت از طریق ساماندهی کاربری‌های ناسازگار؛ تأمین دسترسی مناسب به بافت؛ استفاده از حمل‌ونقل عمومی و سازگار با محیط‌زیست و ایجاد پهنه‌های شاخص گردشگری، فرهنگی و تفریحی، بازآفرینی

راسته‌ها و یادمان‌های خاطره‌انگیز عملکردی، ارتقای موقعیت فرا منطقه‌ای و بین‌المللی بازار و نوسازی مراکز تجاری از طریق تدوین امتیازات تشویقی برای سرمایه‌گذاری در نوسازی بناها و محلات فرسوده و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی و واگذاری و آماده‌سازی ساختمان‌های تاریخی برای فعالیت‌های گردشگری، احیاء هنرها و سنن بومی و تاریخی و برنامه‌های فرهنگی و تفریحی و توسعه انواع برنامه‌ها و مراکز فرهنگی و هنری و احیاء صنایع دستی، تقویت و پویایی حیات مدنی در بافت و افزایش سرمایه‌گذاری در تقویت هویت و خاطره جمعی، ایجاد یک مدیریت واحد در بین ارگان‌ها و تقسیم وظایف بصورت افقی بین آن‌ها به منظور جلوگیری از تفرق‌ها.

References

- Aminzadeh, B., Judge, R., (2012), "Culturally oriented recreation in the historical context of Qazvin with an emphasis on urban tourism", *Scientific-Research Journal of Iranian Architectural Studies*, 99-108.
- Ashworth, G. J., Tunbridge, J. E., (2000), "*The tourist , historic city respect & prospect of managing the heritage city, Pergamon*", RYAN & PAGE, Oxford.
- Azimi, Sh., Partovi, P., Shahabian, P., (2012), "Conceptual model and analytical framework of spatial-functional structure of revitalization of historical contexts based on urban tourism", *Journal of Architecture and Urban Planning*, 93-75.
- Bahraini, S. H., Izadi., MS., Mofidi, M., (2014), "Approaches and policies of urban renewal (from reconstruction to sustainable urban regeneration)", *Quarterly Journal of Urban Studies*, 17-30.
- Bemanian, M. R., Ansari., M., Almasifar, N., (2010), "Reconstruction of takht-e soleiman" cultural landscape "with emphasis on SOMOCI reconstruction and preservation of world heritage approaches", *Urban Management Quarterly*, 7-26.
- Carlinger, F., (1998), "*Research principles of behavioral sciences*", Translated by Hassan Pasha Sharifi and Hossein Najafi Zand, Tehran, Avae Noor Publications.
- Daneshpour, A., Shiri, A., (2015), "Physical-functional elements shaping the identity of historical textures of the islamic iranian city", *Naghsh Jahan Quarterly*, 17-25.
- Habibi, S. M., (2006), "*Description of stream of though in contemporary iranian architecture and urbanism*", Cultural Research Center, Tehran.
- Habibpour, K., Safari, R., (2009), "*Comprehensive guide to the use of SPSS in survey research*", Tehran, Loya Pub.
- Heggi, T., W., (2009), "Geotourism and volcanoes: Health hazards facing tourists at volcanicand geothermal destinations, *Travel Medicine and Infectious Disease*, 7 (5): 257-261.
- Hosseini Komleh, M., Sotoudeh Alambaz, F., (2013), "The role of collective memory in the revitalization of urban textures: providing a solution for the historical area of Lahijan", *Journal of Fine Arts-Architecture and Urban Planning*, 18: 79-92.
- Kazemi, S. M., Abbasi, A., (2010), "The effect of the old texture of Bushehr city in the development of urban tourism", *Proceedings of the Sixth National Conference on Cultural and Tourism in the Persian Gulf*, Kish Island, 1-17.
- Kordvani, P., Mard Ghaffari., (2010), "Tourism and modernization approach in the design of urban historical textures", *Geographical Quarterly of the Land*, 8, 19-31.
- Lee, K., Rhee., J. O., (2007), "An establishment of key issuesand planning goals of sustainable urban regeneration", sustainable urban regeneration in: *Proceedings of the International Conference on Sustainable Building Asia*, Seoul, Korea.
- Majidi, H., Amjad, H., Bahmanpour, H., (2013), "Reconstruction of cultural historical sites (Case study: Mushir Al-Malak Garden Hotel in Yazd)", *Environmental Science and Technology*, 119-132.
- Nourian, F., Fallahzadeh., S., (2015), "Recreation of the old texture of Amol city based on tourism development strategy and strategic scenario planning", *Journal of Fine Arts Architecture and Urban Planning*, 20: 43-58.
- Osanloo, H., (2011), "Urban restoration and rehabilitation of social centers and pathology in the historical context of Isfahan Jolfa neighborhood", *Journal of City Identity*, 17-26.

- Piran, P., (2005), "The identity of cities: A lot of noise for a complex concept", *Abadi Magazine*, 6-9.
- Poorahmad, A., Habibi, K., Keshavarz, M., (2010), "The evolution of the concept of urban regeneration as a new approach in urban worn-out contexts", *Iranian Islamic City Studies Quarterly*, 73-92.
- Poorahmad, A., Zarei, J., (2015), "Assessing the quality of life in the realm of worn-out urban fabric (District 9 of Tehran)", *Quarterly Journal of Urban Research and Planning*, 21 (6): 1-18.
- Rahnamaei, M., Maleknia., M., Jahanian., M., (2011), "The role of cultural and historical axes of region 12 in the development of tourism in Tehran", *Quarterly Journal of New Attitudes in Human Geography*, 4: 83-101.
- Saadati, M., (2015), "The role of sidewalks in the revitalization and revitalization of historical contexts", *Shahrengar Quarterly*, 20-31.
- Smith, M., (2007), "*Tourism, culture and regeneratio*", Oxford, Cabi Press.
- Taherkhani, H., Motusali., M., (2006), "Urban management: Managing the historical context of iranian cities (challenges and strategies)", *Journal of Urban Management*, 96-107.
- Teymouri, R., Karami., F., Teymouri., Z., Safdari., A., (2014), "Factors affecting tourism in urban historic sites: A case study: historical bazaar of Tabriz metropolis", *Journal of Urban Tourism*, 1: 63-78.
- Zangiabadi, A., Moayedfar., S., Ghafourzadeh., M., (2015), "Assessment of regeneration of old urban textures for sustainable development (Yazd)", *Quarterly Journal of Urban Planning Studies*, 9: 131-159.
- Zeitlin, J. M., Burr, S.W., (2011), "A heritage tourism overview", **Utah State University**.
- Zglobicki, W., Baran-Zglobicka., B., (2013), "Geomorphological heritage as a tourist attraction, A case study in lubelskie Province, SE Poland", *Geoheritage*, 5 (2): 137-149.